

РЕЦЕНЗИЯ

По дисертационния труд „ОБУЧЕНИЕ В СОЦИАЛНИ УМЕНИЯ НА ДЕЦА С ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ, СПИ И КРИЗИСНИ ЦЕНТРОВЕ“ на д-р ИЛИЯНА СТЕФАНОВА КИРИЛОВА-МУТАФОВА за присъждане на образователната и научната степен „ДОКТОР“ в област на висше образование 1. „Педагогически науки“, професионално направление 1.2. „Педагогика“, научна специалност „Специална педагогика /Социални дейности/“

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. ВАСИЛ Х. СТАМОВ- дпн

1. ЛИЧНА И ПРОФЕСИОНАЛНА ИНФОРМАЦИЯ

Д-р Илияна Кирилова-Мутафова е родена на 26.09.1969 г. След завършване на ВМУ- София през 1996 г. постъпва на работа в Института по психология -МВР-София /15.06.1998- 31.07.2012/ като експерт, терапевт и участие в екип за водене на преговори в кризисни ситуации. От 1.08.2012 г. работи в Медицински институт-МВР,София /Дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни лица-СДВР,София/ и психиатрично отделение-Медицински институт-МВР /от 03.01.2014. и в момента/ като зам.-началник на отделение.

ОБРАЗОВАНИЕ: През 1995 г. завършва ВМУ-София като дипломиран лекар. През 2011 г. придобива специалност „психиатрия“. От 2013 г. е докторант на самостоятелна подготовка към Тракийския университет-Ст.Загора. Завършва 11 курса за обучение, специализации и квалификации, от които 4 в чужбина /ЕС и САЩ/.

Лектор е в курсове за обучение и квалификация и е експерт-консултант. Участва в междуинституционален координационен механизъм за взаимодействие при работа с деца в риск.

Има поредица от публикации по теми от специалността /доминираща тематика: работа с деца с противообществени прояви/.

Ползва професионално английски и руски език.

Притежава IT компетенции.

Прегледът на информацията показва концентрация в една по-тясна професионална област като образователна подготовка и професионална реализация. Това е значим атестат за докторанта.

2. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОЦЕДУРИ ПО ДОКТОРАНТУРАТА

Спазени са предвидените закони и нормативни изисквания по процедурата на докторантурата.: зачисляване, дейности по ръководство, обсъждания на труда в първично академично звено, отчисляване, избор на жури и провеждане защитата на дисертационния труд. Ето защо публичната защита е законосъобразна и на процедурата може да бъде даден ход.

3. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е разработен на 238 страници. Изпълнена е стандартната структура:

1.Увод

2. Глава първа. Актуалност и обосновка за избор на проблема

3.Глава втора. Дизайн на изследването

4. Глава трета. Анализ, интерпретация и дискусия на резултатите от реализираната експериментална процедура Завършва с изводи, заключение, приноси и публикации по темата на дисертационния труд/.

Библиографията е от 42 заглавия на кирилица и 265- на латиница. Пет са приложенията /тестове, скали, анкетни карти, схема на ментална карта/. Данните от изследването са представени в 16 таблици, 1 схема и 13 фигури.

Съотношението на обема по глави в страници текст е 130:30:30. Големият брой проучени публикации, предимно на латиница /над 6 пъти повече от публикациите на кирилица/, показва подчертан стремеж на И. Кирилова-Мутафова да се ориентира в големия масив от публикации по темата в света. Акцентът е върху категорията „поведенчески проблеми...“. Диапазонът е твърде широк: рискови фактори, оценка и диагностически критерии, корелацията поведенчески проблеми-агресия, дефицит в социалните умения, коморбидност, психосоциални интервенции и обучение в социални умения. Цялостното комплексно изясняване на поведенческите проблеми на децата от обсъжданата категория е постижение на докторанта. Това проличава и в обема на т.1.6. и 1.7. от първа глава. Изборът на проблемното поведение за обучение в социални умения довежда логично докторанта до лансиране на идеята за използване на „Ментална карта“ като инструмент за провеждане на необходимото обучение. Фактически това е нова идея на И .Кирилова- Мутафова за обучение на децата с поведенчески проблеми, която не се открива в прегледаните трудове. Тя може да бъде маркирана като теоретически научен принос по проблема. До него тя стига след всеобхватния анализ на проучената литература. По този начин докторантът подготвя аргументирано по-нататъшната разработка на темата в дисертационния труд.

Методологията и методиката са представени систематизирано и стегнато във втора глава.

Изследването е лонгитюдинално в продължение на три години. Чрез инструмента „Ментална карта“ се провежда обучение от докторанта в социални умения на подобрания контингент. През първия етап са проучени рисковите фактори за поведенческите нарушения и проморбидността с друга психопатология, отразени в публикувани трудове на автори с проучвания по този проблем. Вторият етап включва експериментална работа с тестови батерии, интервюта и обучение с инструмента „Ментална карта“. Етапността позволява на И. Кирилова-Мутафова да изпълни прецизно изследователската програма.

Обектът на изследването се ограничава в рамките на психиатричните симптоми на тревожност, депресивност и агресивност и социално-поведенческата реакция- бягство от институции. Стесняването на обхвата позволява самото изследване да се проведе прецизно и задълбочено.

При формулиране целта на изследването докторантът отива към следващото стесняване обхвата на изследването, а именно: анализиране влиянието на обучението в социални умения чрез новия инструмент-„Ментална карта“/във връзка с бягство от институции/.

Задачите на изследването се извеждат логично в две посоки:

-теоретически постановки за рисковите фактори в развитието на поведенческите разстройства и съответните психосоциални интервенции;

-емпирично изследване влиянието на обучението в социални умения чрез постулата „Ментална карта“.

Операционно следват анализ на получените резултати, произтичащите от тях изводи и препоръките за обучение.

Изследването се провежда в контекста на три хипотези:

1. Обучението в социални умения чрез инструмента „Ментална карта“ предполага редуциране на поведенческите разстройства на децата във ВУИ, СПИ и Кризисните центрове.

2. Използването на „Ментална карта“ ще има по-малък ефект при деца с тежки разстройства в сравнение с децата с леки поведенчески отклонения.

3. Ефектът от използването на „Ментална карта“ при проявяващи физическа агресия ще бъде по-нисък в сравнение с не проявяващите физическа агресия.

Контингентът за изследване е 100 деца /надхвърля статистически необходимия минимум/ в ситуация на задържане след бягство от институция. При избора се подбират

деца с най-тежки поведенчески прояви, като се отчитат субективните и обективните ограничения.

Изследването включва анамнестически данни, ползване на тестова батерия / за депресивност на Бек, за тревожност на Хамилтън, за агресия на Бъс-Дюрки/. Обучението в социални умения се провежда чрез „Ментална карта“ с 50 деца /осигурен е статистическият минимум/.

Инструментите за изследване са разработени прецизно и много подробно в: 2.3.1. Тест на Бек за депресия 2.3.2. Скала за тревожност на Хамилтън, 2.3.3. Тест на Бъс-Дюрки за агресивност, 2.3.4. Анкетна карта /На базата на полуструктурирано интервю и документален метод/, 2.3.5. Метод за обучение в социални умения- „Ментална карта“. Те са инструменти за събиране, оценка и интерпретация на емпирическите резултати от изследването.

Статистическата обработка се прави със SPSS: честотен анализ, дисперсионен анализ по Kruskal Wallis, тест на Ман и Уитни и тест на Wilcoxon.

Не считам за уместно мястото на първия и втория извод във втора глава /стр.160/. Те са логични след обработката и анализа на емпирическите данни.

Параграф 2.2. Социодемографска характеристика на участниците в изследването логически и съдържателно се отнася към трета глава.. Ето защо ще направя оценката му в трета глава.

Трета глава започва съдържателно с анализ на контингента за изследване в продължение на три години. Децата се оценяват по възраст /15- 17 годишни/, по наличие на насилие в семейството /да, не/, по начало на поведенческите проблеми / до и след 10-годишна възраст/, по вид на противообществените прояви /кражба, агресия, хулиганство, скитничество, грабеж, проституция/, по вид институция /ВУИ, СПИ, Кризисен център/, по бягство преди обучението /в брой/, по употреба ПАВ /алкохол, наркотици, комбинирано!.

Резултатите от изследването по целия набор от 9 показатели може да бъде информативен в контекста на анализа на данните и ако бъде свързан с количествения и разнообразния състав на изследвания контингент. Така би могла да бъде преодоляна едностранчивостта на информацията. /Тук е съдържателната връзка с параграф 3.1./.

Параграф 3.3. Резултати и анализ на проведените с участниците тестове за депресивност, тревожност и агресивност дава картината на психиатрическите компоненти при изследваните деца. Те са резултат от приложените тестове за изследване: равнище на депресивност, равнище на тревожност, равнище на агресивност, тежест на симптомите.

Полезно би било да се проучи кроскорелацията на равнищата на депресивност, тревожност и агресивност с равнищата на симптомите.. От друга страна персонализирането на тази кроскорелация би била практически потребна и приложима при обучението / в това число и с „Ментална карта/. За целта е необходимо да бъдат представени индивидуалните емпирически данни от изследването. Оставането им зад кадър намалява убедителността и доказателствеността на изследването.

Хипотезата за положителното влияние на обучението в социални умения с „Ментална карта“ е проверена с непараметричния тест на Уилкоксън. Установява се статистически значима разлика в броя на бягствата за 6 месеца преди и след обучението в групата с обучение /табл.1. и табл.2./. Разликата не е статистически значима при групата без обучение /табл.3. и табл.“./.. Това доказва първата хипотеза.

Изследването доказва хипотезата, че обучението в социални умения с „Ментална карта“ води до по-добър резултат при децата с лека тежест на симптоматиката в сравнение с децата с тежка симптоматика /таблицы 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 12/. Статистическата оценка потвърждава извода.

Резултатите от обучението на децата с агресивни прояви и без обучение се оценява с теста на Ман и Уитни. Данните са отразени в таблици 13, 14, 15 и 16. Оценката доказва статистически хипотезата, че децата с агресивни прояви се повлияват в по-малка степен в сравнение с децата без агресивни прояви.

Докторантът обобщава резултатите в четири пункта:

1. Децата настанени в институции намаляват бягствата при обучение с „Ментална карта“. Данните са доказани статистически.

2. Доказана е връзката на депресивността с поведенческите проблеми /бяство от институция/.

3. Няма статистически значима разлика между децата с агресивно поведение с и без обучение с „Ментална карта“.

4. Децата с тежки поведенчески разстройства не се повлияват от специалното обучение с „Ментална карта“. Това е доказано статистически. Те следва да бъдат разпознати и включени в програма за ранна интензивна психосоциална работа и терапия /психотерапевтическа и фармакологическа/.

На базата на резултатите от изследването са направени изводите:

1. Потвърждава се ролята на рисковите фактори, показани в научните публикации. От тях произтичат препоръките:

а/ ранна идентификация на рисковите деца, ранна психосоциална интервенция, за да се осъществи превенция на поведенческите отклонения;

б/ семейството да се включи в плана за работа с децата.

2.Работата с „ Ментална карта“ намалява поведенческите разстройства и може да се прилага с деца , настанени в институции. Препоръчва се „Ментална карта“ да се включи в програмите за обучение на персонала, който обслужва институциите.

3.Еднократното обучение чрез „Ментална карта“ при децата с тежки поведенчески разстройства не е достатъчно за постигане на положителни промени в поведението. Ето защо се препоръчва при тях да се прилага комплексно въздействие.

Дисертацията завършва със заключение, в което се представят синтезирано резултатите от проведеното изследване.

Направеният преглед на дисертационния труд ми дава основание да обобщя своята оценка:

1. Изборът на темата е сполучлив. Тя е актуална, дава възможности за теоретически и пракически решения по проблема за обучението в социални умения на децата с поведенчески разстройства във ВУИ, СПИ и Кризисни центрове.
2. Подбрана е адекватна структура на изследването с точни методологически постановки и инструменти за осъществяването му. Разработена е адекватна методика за събиране на емпирически данни , тяхното систематизиране , групиране, обработка и оценка с подходящи статистически методи. Методиката се прилага системно и последователно. Формулираните хипотези са доказани статистически.
3. С дисертационния труд д-р И. Кирилова-Мутафова прави научни приноси както в теоретически /нов концепт-инструмент“Ментална карта“, допълнителна характеристика на категорията „разстройства в социалното поведение“/, така и в практически план /обучение по метода „Ментална карта“/.
4. Дисертационният труд е с добър дизайн и ясен и точен език.
5. Могат да бъдат отбелязани и някои несъвършенства, които не намаляват приносните елементи на труда:
 - а/ параграф 2.2. съдържателно се отнася към трета глава;
 - б/ не са представени първичните емпирически данни от индивидуалните резултати на изследваните деца като доказателствен материал;
 - в/избраният начин за анализ налага прилагането на кроскорелационния анализ, за да се постигне комплексност на анализа;
 - г/ декларираният приноси в т.3. и т.5. не са отразени в дисертационния труд и биха могли да станат обект на следващи проучвания.

Бих бил удовлетворен, ако докторантът илюстрира картината на отделните симптоми и психиатрическите характеристики на няколко от изследваните деца.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Като отчитам, че:

- трудът е резултат от личните изследвания на докторанта;
- докторантът показва изследователски умения за самостоятелно научно проучване;
- признания за научите постижения се намират в публикуваните по темата статии в професионално признати научни органи;
- на лице са научни приноси в теоретически и практически план с ранг на нова научна информация /"Ментална карта"/, обогатяване на съществуваща научна информация с нови параметри /допълване на литературната база/, приложение на теоретическите постановки в практиката /чрез апробация/;
- докторантът е в процес на перманентна научна и професионална квалификация и е участник в практически дейности за обучение на деца с поведенчески разстройства в институции.

Считам за основателно да се даде ход на процедурата за защита на дисертационния труд „Обучение в социални умения на деца с поведенчески проблеми, настанени във ВУИ, СПИ и Кризисни центрове“ на д-р Илияна Стефанова Кирилова-Мутафова.

Моето предложение към Научното жури е:

Да бъде присъдена образователната и научната степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност „Специална педагогика / Социални дейности/“ на д-р Илияна Стефанова Кирилова-Мутафова. За това предложение гласувам с убеденост и призовавам членовете на Научното жури да се присъединят към предложението ми.

София, 22.08.2017.

Рецензент:.....

/Проф. Васил Х. Стамов-дпн/